

Байда М. В.

аспірант

Житомирський державний університет ім. І. Франка

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ КООПЕРАТИВНОГО НАВЧАННЯ

У статті досліджується поняття кооперативного навчання та його основні компоненти. Аналізуються основні принципи організації процесу підготовки майбутніх учителів-філологів до роботи в умовах кооперативного навчання. Визначаються функції викладача при кооперативному навчанні.

Ключові слова: процес підготовки, принцип, учитель-філолог, кооперативне навчання.

Постановка і обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний світ ставить перед особистістю значну кількість вимог. Людина повинна встигати адаптуватися до змін в сучасних технологіях, медицині, науці тощо. Будь-які зміни в суспільстві призводять до змін в освіті. Гуманістична спрямованість сучасного освітнього процесу ставить за мету виховання різнобічної особистості здатної пристосовуватись до шаленого ритму життя та брати активну участь у житті суспільства. Для досягнення поставленої мети виникає потреба у пошуку ефективних технологій педагогічної взаємодії вчителя й учнів та учнів між собою, до числа яких належать технології кооперативного навчання. Особливо ефективним є використання кооперативних технологій при вивченні філологічних дисциплін, оскільки вони відносяться до циклу гуманітарних навчальних предметів, для яких уміння спілкуватись є одним з ключових. Майбутні вчителі-філологи повинні

вміти відбирати необхідні навчальні технології та використовувати їх у своїй професійній діяльності.

Попередньо проведені дослідження показали, що для досягнення цілей ефективного навчання слід залучати учнів не тільки до оптимальних способів пізнавальної діяльності, а й враховувати їх особистісні якості, кількісний склад групи, тривалість викладу навчального матеріалу тощо. Зазначене реалізується через застосування технологій кооперативного навчання.

Аналіз наукових джерел. Дослідженням технологій кооперативного навчання займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Американські дослідники Р.Джонсон, Д. Джонсон, Р. Славін розробили теоретичне підґрунтя кооперативного навчання, С. Каган дослідив кооперацію як систему різноманітних структур [див.: 7;8]. У російських наукових колах дослідженням кооперативних технологій займаються Є. Полат, М. Моїсеєва, О. Іванова, які розглядають їх як "технології роботи в малій групі" чи як "педагогіку співробітництва" [6, 224-225] та обґрунтовують їх методологічну основу для роботи в школі. В українській педагогічній науці технології кооперативного навчання є ще мало вивченими. Водночас, на нашу думку, недостатньо висвітленим залишається питання принципів організації процесу підготовки майбутніх учителів-філологів до роботи в умовах кооперативного навчання.

У світлі окресленого **метою** цієї роботи є обґрунтування принципів організації процесу підготовки майбутніх учителів-філологів в умовах кооперативного навчання. Відповідно до мети, **завдання** роботи: 1) виявити специфічні особливості кооперативного навчання у процесі вивчення філологічних дисциплін; 2) обґрунтувати принципи організації процесу підготовки вчителів-філологів в умовах кооперативного навчання.

Виклад основного матеріалу. Кооперативне навчання ми розглядатимемо як метод навчання, тобто сукупність навчальних технологій пов'язаних спільною логікою пізнавальної і організаційної діяльності тих, хто навчається, які дозволяють реалізувати основні принципи цього методу.

Аналіз різних точок зору дає змогу констатувати, що суттю кооперації є п'ять компонентів за відсутності яких кооперативне навчання втрачає свій характер, а саме: позитивна взаємозалежність, взаємодія підтримки, індивідуальна відповідальність, уміння спільно працювати в малій групі, групова обробка результатів (С. Каган, Джонсон і Джонсон, Р. Славін, Коен тощо) [7, 9]. Таке навчання є когнітивним процесом, який залучає учнів до розумових (когнітивних) процесів, що забезпечують осмислене, саморегульоване оволодіння знаннями, визначення понять й набуття умінь. Насправді, ефективність кооперативного навчання залежить від того, як учні мислять, як вони колективно опрацьовують отриману інформацію, набуті факти. Тому цілеспрямоване оволодіння когнітивними стратегіями, способами аналізу отриманих фактів дає змогу майбутнім вчителям самостійно шукати власне розуміння об'єктивних явищ, робити висновки, систематизувати їх і свідомо творити знання [3,146]. Навчальна діяльність набуває ефективності, якщо учні усвідомлюють власний процес пізнання й осмислено застосовують необхідні когнітивні процеси для розуміння сутності явища, тобто вступають у процес метапізнання [3, 146]. Зазвичай учні свідомо чи несвідомо застосовують власні когнітивні схеми, прийоми опрацювання та запам'ятовування інформації. Як наслідок, вони не завжди глибоко розуміють вивчене або допускають певні неточності у трактуванні наукових понять, теоретичних положень. У процесі організації кооперативного навчання викладач замість викладання готової інформації та отримання її репродукції ставить учнів в такі умови, які вимагають виконання розумових дій, пов'язаних з аналітико-синтетичною діяльністю: налагодження зв'язку між новими фактами, ідеями та набутими знаннями; виокремлення головних ознак явища, зокрема ключових; організація елементів навколо ключової ідеї; поєднання утворених понять, ідей у систему тощо. Саме концептуальне оволодіння знаннями шляхом свідомого застосування когнітивних дій сприяє усвідомленню учнями особистісного сенсу наукових знань, набуттю розуміння наукових понять, явищ.

Необхідно зазначити, що обґрунтування природи гуманістично-спрямованого навчального процесу в контексті сучасної філософії освіти зумовлює визначення принципів навчання, відмінних від традиційних підходів до інтерпретації суті освіти. Як відомо, дидактичні принципи скеровують та регулюють діяльність педагога в організації навчально-виховного процесу. Їхній зміст ґрунтується на концептуальних ідеях організації навчального процесу, відображає функції, головні цінності й пріоритети діяльності педагога [5, 120-126].

Відповідно до гуманістичної парадигми, сучасні дидактичні принципи охоплюють не лише своєрідні особливості навчально-пізнавальної діяльності, але й визначають напрями організації навчального процесу як взаємодії педагога з учнями, студентами, поєднання й узгодження їхньої спільної активності. На підставі узагальнення концептуальних ідей сучасної філософії освіти розглянемо принципи організації процесу підготовки майбутніх учителів в умовах кооперативного навчання [5, 242-244]. Одним з принципів кооперативного навчання є **організація навчання як форми набуття власного досвіду**. Відповідно до поглядів конструктивістів, особистість здобуває знання шляхом виконання когнітивних і практичних дій, спрямованих на отримання інформації про природний об'єкт чи явище. У психолого-педагогічній літературі зазначено, що педагог не передає та не “вкладає” знання, досвід в голови учнів, студентів, а залучає й спрямовує їх до пошуку фактів, наукової інформації, відкриття для себе ідей, законів, теорій, що пояснюють суть реальних явищ [4, 86]. Майбутні вчителі конструюють розуміння наукових понять, реальних явищ у процесі обговорення цих об'єктів з огляду різних підходів і перспектив, виконання різних видів практичних завдань, експериментальних і дослідницьких робіт. Не менш важливим принципом кооперативного навчання є **опора на попередній досвід студента у процесі навчання**. Наукова інформація стає зрозумілою для особистості тільки за умови її інтерпретації та осмислення на підставі набутих знань і досвіду. Саме з

позиції власного досвіду учні шукають значення нових ідей, їхній сенс, пояснює їх шляхом асимілювання нової інформації з відомими фактами, знаннями, застосування власних когнітивних схем. Водночас взаємодія з новими поняттями, ідеями дає змогу учням під керівництвом викладача розвивати, перебудовувати й збагачувати власні знання, тобто акомодувати їх до нових реалій та перспектив. Відповідно, у процесі організації взаємодії учасників кооперативного навчання з новою інформацією вчитель зможе досягнути адекватного сприймання та розуміння учнів, якщо спрямує їх до актуалізації власного досвіду, пояснення невідомих явищ з позиції набутих знань.

Організація контекстуального, ситуативного навчання є наступним принципом, який відповідає вагомому положенню теорії конструктивізму про розвиток розуміння наукової інформації унаслідок взаємодії з реальними, природними (автентичними) об'єктами, виконання практичних завдань, що розкривають зміст цієї інформації. Контекстуальне, ситуативне навчання сприяє налагодженню взаємозв'язку, переходу від конкретного до абстрактного і наближує зміст наукової інформації до майбутньої професійної діяльності студентів. Таке навчання забезпечує свідомий рівень оволодіння знаннями, їхню дієвість, гнучкість мислення, глибину суджень, вихід за межі стереотипів. Окрім того, взаємодія з реальними явищами розвиває внутрішню мотивацію навчання, зорієнтованість майбутніх учителів на процес пізнання, осмислене навчання. Науковим підґрунтям наступного принципу **орієнтації на зону найближчого розвитку особистості у процесі навчання** є твердження відомого психолога Л. Виготського про необхідність випередження розумового розвитку особистості у процесі навчання шляхом активізації здібностей людини, пізнавальних процесів, потенційних можливостей [1, 139]. Цю вимогу можна практично реалізувати, якщо створювати посильні труднощі у навчально-пізнавальній діяльності, що пов'язані з напруженням роботи мислення у процесі виконання завдань, що вимагають цілеспрямованого вияву учнями

активності, ініціативи, творчості. Без сумніву, роль викладача при кооперативному навчанні важлива, оскільки він у процесі співробітництва з учнями скеровує їх до поетапного виконання завдань, самостійного міркування й вибору доцільних рішень, подає їм рекомендації, надає належну підтримку, стимулює їх до досягнення успіхів. Викладач також дбає про рівень складності проблем, суперечливих питань, теоретичних і практичних завдань, їхню відповідність розвитку пізнавальних здібностей учнів, а також знанням, умінням, якими вони володіють.

Наступний принцип **організація начального процесу як міжособистісної взаємодії педагога і учнів**, означає, що учасники мають змогу навчатися, конструювати власні знання на підставі обміну особистісним досвідом. Це сприяє набуттю різносторонньої, альтернативної інформації про реальні явища, що полегшує пошук їхнього розуміння, а також вироблення власних знань, набуття умінь й навичок. Організація міжособистісної взаємодії сприяє формуванню у майбутніх вчителів соціальних рис, толерантного ставлення один до одного, а також утворенню освітньої спільноти, команди партнерів, які об'єднуються задля досягнення спільної мети [2, 69]. Навчання шляхом міжособистісного спілкування забезпечує сприятливі умови для співробітництва, взаємонавчання, а застосування різних форм міжособистісної взаємодії – парної, групової, колективної у навчальному процесі дає змогу кожному учневі бути активним у навчально-пізнавальній діяльності, свідомо конструювати власні знання. При кооперативному навчанні функції вчителя набувають все більш багатофункціональних значень. Вчитель виступає як менеджер, режисер, посередник, фасилітатор, психотерапевт та ін. [див.: 7]. Незважаючи на певні відмінності у значеннях, ці поняття розглядають суть діяльності педагога в організації системи, процесу, в якому учасники цього процесу мають змогу вільно й активно пізнавати, виробляти власне розуміння наукових теорій, особистісне бачення й вирішення професійних проблем тощо. Використовуючи технології кооперативного навчання, викладач перестає

бути єдиним джерелом і транслятором знань, стає носієм наукової інформації, організовує процес конструювання учнями нових знань, пошуку власного розуміння, формування власних суджень, висновків, поглядів, залучає кожного з них до процесу навчання, стимулює його активність, підтримує постановку нових проблем, повідомлення власної думки, оригінальних ідей, не вимагає «правильних» відповідей, захоплює процесом навчання, розвиває внутрішню мотивацію діяльності школярів, сприяє задоволенню їхніх освітніх потреб й інтересів. Викладач, який керує кооперативним навчанням повинен враховувати особистість учня, його досвід, потреби, інтереси; право на власну думку, власний вибір; плюралізм думок, альтернативність рішень у навчальному процесі; відповідальність учня за процес навчання; позитивну спрямованість процесу навчання.

Висновки, рекомендації, перспективи подальших досліджень. У контексті сучасної філософії освіти, зокрема теорії конструктивізму як однієї з її складових, суть, мета функції діяльності викладача організатора кооперативного навчання суттєво змінюються порівняно з традиційним підходом, за яким він загалом виконує роль транслятора знань та експерта успішності учнів. Відповідно до цього вимагає змін і організація процесу підготовки майбутнього вчителя. Основними принципами організації процесу підготовки майбутніх вчителів-філологів в умовах кооперативного навчання мають стати: організація навчання як форми набуття власного досвіду, опора на попередній досвід студента у процесі навчання, організація контекстуального, ситуативного навчання, орієнтація на зону найближчого розвитку особистості в процесі навчання, організація навчального процесу як міжособистісної взаємодії педагога і учнів. Мало дослідженим у вітчизняних наукових колах залишається проблема порівняльної характеристики ефективності технологій кооперативного навчання у процесі підготовки майбутніх вчителів-філологів. На нашу думку, необхідно проаналізувати різні технології кооперативного навчання для використання в освітньому процесі вищої школи при підготовці майбутніх учителів-філологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С.Собрание сочинений.Т.3.—М.: Педагогика, 1983.—368 с.
2. Дьяченко В.К. Сотрудничество в обучении: о коллективном способе учебной работы. – М.: Просвещение, 1991. – 191 с.
3. Ги Лефрансуа. Прикладная педагогическая психология. СПб., 2005.– 290 с.
4. Козленкова Н. В. Педагогическое мастерство:Уч. пособие. М., 2007.–170 с.
5. Педагогіка для громадянського суспільства: навч. посібник для студентів педагогічних спеціальностей/За ред. Т. С.Кошманової. Львів,2005. – 310 с.
6. Теория и практика дистанционного образования/ Под. редакцией Е.С.Полат. – М.: Academia, 2004. – 414 с.
7. Cooperative Language Learning: A Teacher's Resource Book/ Carolyn Kesser, editor.- Prentice Hall Regents. – 1992. – 257 p.
8. Johnson, David. W. Circles of Learning. Cooperation in the Classroom. Copyright by the Association for Supervision and Curriculum Development. – 1984. – 84 p.

В статье рассматривается понятие кооперативного обучения и его основные компоненты. Анализируются основные принципы организации процесса подготовки будущих учителей-филологов к работе в условиях кооперативного обучения. Определяются функции преподавателя при кооперативном обучении.

Ключевые слова: процесс подготовки, принцип, учитель-филолог, кооперативное обучение.

The article deals with the notion of cooperative learning and its components. The basic principles of training of the future language teacher to work using cooperative learning are analyzed. The role of the teacher in cooperative learning process is defined.

Key words: process of preparation, principle, language teacher, cooperative learning.